

**ПРИКАЗ КЊИГЕ ДРАМСКИ ТЕКСТОВИ И
ЊИХОВЕ ИНСЦЕНАЦИЈЕ
(Инсценације сећања и сећања инсценација),
аутор Светозар Рапајић,
Институт за позориште, филм,
радио и телевизију ФДУ, Београд, 2013.**

Књига *Драмски текстови и њихове инсценације (инсценације сећања и сећања инсценација)*, аутора Светозара Рапајића, професора емеритуса ФДУ, сачињена је од шест поглавља и теоријског увода, кроз које професор Рапајић на бројним примерима српске драматургије показује домете њихових редитељских поставки, фокусирајући посебно однос између драмског текста и његове инсценације.

Редитељска интерпретација драмског дела јесте комплексан процес у коме долази и до „дијалога“, до интеракције иницијалних намера драмског аутора и редитељске визије, која некада жели да само „да глас“ аутору, а некада да дело актуелизује и да „прочита“, па и „учита“ нова значења.

У уводном, теоријском поглављу „Инсценације сећања и сећања инсценација“, аутор дефинише појам инсценације заснован у немачкој позоришној култури, тумачећи његове историјске и теоријске корене, те различита значења у различитим културним контекстима (у различитим епохама и просторима), стављајући акценат на употребу овог појма у јужнословенском позоришту. Изузетно је важно што Светозар Рапајић истиче и теоријски елаборира разлику између овог појма и појма режије, која се у дијахронијском смислу мењала, да би данас најчешће оба појма била коришћена као синоними. Указујући на синхронијски и дијахронијски различите употребе појма инсценације у театрологији и теорији режије, Светозар Рапајић тачно показује да је то и симптом који

указује на различит однос према драмском тексту и његовој сценској поставци у различитим епохама и културама.

Истовремено, истичући *ефемерност* као једну од основних карактеристика позоришне уметности, Светозар Рапајић уочава основне методолошке тешкоће изучавања позоришне уметности, посебно изучавања управо инсценације - режије. Стога, аутор одређује као изворе театролошког историјског приступа пре свега позоришну документацију (позоришни архив), критичке и аналитичке приказе (који су нужно субјективни), уз евентуално лично сећање на давно одгледану представу. Тиме, аутор јасно показује како грађу чине, поред „изабране“ документације (што свако позориште жели да чува у свом архиву) пре свега сећања некадашњих гледалаца и сећања самог аутора, тако да и „сећање постаје лична инсценација давних инсценација“.

У првом поглављу „Стеријине комедије у редитељској интерпретацији и реинтерпретацији“, анализирају се најзначајније поставке Стеријиних комедија у нашој средини. Аутор показује да ова комедиографска класика својом вишеслојношћу отвара могућности за нова и разноврсна редитељска (*ауторска*) виђења (чак и у периоду када ауторски редитељски приступ није био негован). Изузетно су важне анализе режија: Бранка Гавеле (блиских Мејерхољдовом конструктивизму), Раше Плаовића (експресионизам у режији), Јосипа Кулунџића (фарсичне адаптације), Мате Милошевића (историзација), Дејана Мијача (трагикомичне визууре блиске театру апсурда) и Егона Савина. Овим је остварена једна нова типологија редитељских поступака и стилова, која је изузетно недостајала нашој театрологији, и која ће дати нови категоријални апарат младим театролозима да даље наставе своја изучавања.

Друго поглавље књиге „Сродство по избору: списатељи и редитељи Стеријиног позорја“ анализира заједнички сензибилитет који, упркос различитим епохама, постоји између значајних редитеља и драмских писаца. Ове „парове“ Светозар Рапајић уочава пре свега анализирајући представе приказане на Стеријином позорју, јер управо су на овом фестивалу посвећеном пре свега домаћем драмском тексту, били препознани естетски домети ових „тандема“. Међу њима Рапајић истиче следеће: Ђорђе Лебовић - Димитрије Ђурковић, Александар Поповић - Небојша Комадина, Иван Цанкар - Миле Корун, Иво Војновић - Ивица Кунчевић, Горан Стефановски - Слободан Унковски, Душан Јовановић - Љубиша Ристић и Александар Поповић - Егон Савин. Показујући

како су редитељи, из својих личних углова поново откривали и читали драмске текстове, неретко их чак и жанровски преобликујући, Светозар Рапајић у нашу театрологију уноси и нови став – да се закључци и анализе могу давати и историјском компаративном анализом, а да се предмет истраживања чвршће фокусира само на редитељски рад везан за истог драмског аутора, чиме се стварају услови за боље разумевање и анализирање самих режијских поступака.

Треће поглавље књиге ставља у први план драму *Наши синови* Војислава Јовановића, дуго времена занемарен текст наше драматургије, који је тек изведбом у Југословенском драмском позоришту шездесетих година враћен у контекст српске културе. Светозар Рапајић овај драмски текст посматра као натуралистичку драму у контексту естетике и стила Емила Золе и француских натуралиста (али и у контексту сликарског и књижевног импресионизма), и пореди приступ Јовановића са натуралистичком драмском техником исказаном у делима Герхарта Хауптмана и Максима Горког. Тиме се као основни поступак структуралне анализе дефинише контекстуална, компаративна анализа, да би се тек онда аутор определио за анализу редитељских поставки *Наших синова* и других дела Војислава Јовановића, од чувене режије Мирослава Беловића у ЈДП-у, до режије Јагоша Марковића у Звездара театру.

Четврто поглавље књиге реконструише представу рађену према Домановићевој приповеци „Страдија“ (у драматизацији Б. Михаиловића Михиза и режији Ј. Путника), од њеног настанка и даљих трансформација током играња у Српском народном позоришту у Новом Саду 1957. године. Сматрајући да је реч о једној од кључних представа која је допринела развоју нашег позоришног израза, Рапајић, правећи поређења са различитим типовима драматизација, уочава специфичности Михизове драматизације која у основни оквир Домановићеве „Страдије“ интерполира ликове, мотиве и ситуације и из других Домановићевих сатира. Рапајић уочава и допринос Јована Путника, који је, користећи искуства европског експресионизма, немачког плесног театра, пантомиме и источњачких традиционалних позоришта, створио иновативно и универзално драмско дело, лишено „балканског фолклорног колорита“.

Пето поглавље књиге бави се Нушићевим комедијама уочавајући у њима модернистичке токове европске драматургије и позоришног израза. У овом делу рада, аутор указује на могућу везу са неким од модернистичких токова европског театра (експресионизам, конструктивизам, вод-

виљ), посебно када су у питању ликови, структура дела, ток радње. Актуелизујући Кулунџићеву теорију „акционих група“, Рапајић пружа и новим генерацијама теоретичара и стваралаца идеје за нова тумачења Нушића, посебно што указује на редитељски рад Мате Милошевића и Мирослава Беловића.

Последње поглавље књиге „Маска кавалера с ружом“ (Црњански, Хофманстал, Ростан), открива нове аналогije између *Маске* Црњанског, Хофмансталовог *Кавалера с ружом* и Ростановог *Орлића*. Рапајић открива да су сличности ових дела велике и то у обликовању главних ликових, у појединим драмским ситуацијама, па и у сликању бечког дворског амбијента, све до конкретних реплика. Наравно, аутор указује и на разлике првенствено у жанровском исказу и суштинском значењу драмског текста.

Генерално свих шест поглавља књиге представљају значајан допринос српској театрологији и историји културе, јер важне позоришне представе, које су део колективног памћења једне генерације, враћа у просторе сећања читавог друштва и чини их нераскидивим саставним делом српске културе. Српска историја културе је увек већу пажњу поклањала „артефактима“ (драмском тексту, композицији, ликовном делу...), но свему ономе што је било ефемерно (поготово што је настајало пре могућности снимања и дигитализовања записа). Ова анализа професора Рапајића омогућава да се и позоришна режија и значајни позоришни редитељи, не само поново уведу у српску науку, већ да и трајно остану део српског културног памћења.

У методолошком смислу, ова књига представља дело настало на чврстим принципима и добро утемељеном категоријалном апарату историје театра и теорије режије у складу са донетима светске театролошке науке (аутор, који говори, чита и пише неколико светских језика у свом раду се увек служио врхунским делима светске театрологије).

Књига има велики значај и за образовни процес. Посебно је значајна за студенте који на мастер и докторском нивоу изучавају област театрологије и који у овом раду професора Рапајића имају узорно научно дело из ове области, док је за ширу научну и културну јавност ово рад са којим ће моћи да се компарирају друге области културног живота, тј. уметничких пракси. Чини се да се тек са овим делом стичу услови за

дубинска истраживања комплексних културних процеса у Србији у XX веку.

Монографско дело *Драмски текстови и њихове инсценације (инсценације сећања и сећања инсценација)*“, аутора професора емеритуса Светозара Рапајића, представља значајан допринос театролошкој науци, јер по први пут посматра савремене редитељске инсценације са становишта културе сећања, тј. одговарајуће репертоарске политике која нуди јавности дела која представљају значајан допринос конституисању колективних представа у контексту српске националне културе, а са друге стране, својим естетским донетима улазе у колективно сећање у домену позоришне културе и позоришног стваралаштва.

Значајним ми се чини и то што се овим радом у студије позоришта, театрологију поново уводи и појам *инсценација*, различит од појма *режија*, чиме се даје јаснији категоријални апарат неопходан за анализу различитих домета и домаћаја позоришних представа. Са становишта политике сећања, појам инсценације је свакако научно продуктивнији и омогућава истинско разликовање намера позоришних управа и уметника у одлуци да се одређено дело постави на сцену.